

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 8, Issue 4, December 2020, p. 403-422

Received	Reviewed	Published	Doi Number
08.11.2020	24.12.2020	30.12.2020	10.29228/ijlet.47438

**A Case Study on The Concept of “Focalisation” In the Utterances
(Translation of a Literary Novel)**

Selim YILMAZ¹ & Hasan SAĞLAM²

ABSTRACT

This study seeks to investigate from a semiotic perspective how the subject of focalization is treated in a literary text. A linguistic approach will be adopted to examine a number of utterances selected from Claude's Confessions, by Emile Zola. The study also deals with how the author's discourse (idiolect) finds its reflection on the selected utterances, in terms of certain dichotomies, such as language-mind, surface structure-deep structure. Since it is a corpus based study, the Turkish translation of Emile Zola's well known novel, La Confession de Claude (Claude's Confession) will be used. Having reviewed the text in details, as many as 50 utterances were selected from various parts of the text, where different types of discursive focalization can be found. Distinctive signs of focalization and how discursive focalization is constituted will be explored. Thus, the implicit discourses in the text will be redefined within the context of deep structure. It is essential that a sociolinguistic perspective should be adopted, as distinct features influencing the author's discourse will be taken into account. The theoretical framework of the study is fundamentally based on the theory of discourse linguistics, to the development of which Ferdinand de Saussure (Jakobson, Benveniste), the founder of modern linguistics, made great contributions.

Key Words: Discourse, focalisation, linguistics, pragmatics, sign, utterance.

**Edebî Roman Çevirisinden Hareketle Sözcelerde “Odaklama” Olgusunun
İncelenmesi (Bir Durum Çalışması)**

ÖZET

Bu çalışmanın konusu “Odaklama” olgusunun edebi bir metinde nasıl işlendiğinin Emile Zola'nın “Claude'un İtirafları” romanından seçilen sözcülerden hareketle dilbilim çerçevesinde ve göstergebilimsel bir yaklaşımla incelenmesidir. Odaklama - düşünce bağlamı daha geniş bir tabirle “dil – zihin” dikotomisi dolayısıyla, *derin yapı - yüzey yapı* ilişkisinin, bir anlamda yazarın oluşturduğu söylemin sözcelerde nasıl odaklandığı araştırılacaktır. Araştırma bütüncü temelli olduğundan, bu çalışmada seçilen ve kullanılacak olan bütüncü, 19. Yüzyıl Fransız Edebiyatının dünyaca ünlü klasik yazar Emile Zola'nın “La Confession de Claude” (1865) adlı romanının Türkçe çevirisidir. Metnin derin okumasını yaptıktan sonra, romanda yazarın farklı *söylemsel odaklama* yaptığı bölümlerden yaklaşık 50 sözcenin seçimi ve sınıflandırması yapılmıştır. Romanda söylemsel odaklamanın sözcelerde oluşumu ve görünümü ile birlikte farklı *odaklama göstergeleri* ya da *odaklayıcı göstergeler* açıklanmaya çalışılacaktır. Böylelikle metindeki örtük söylemler de derin yapı bağlamında değerlendirilmiş olacaktır. Yazarın romanda oluşturduğu söylemi etkileyen unsurlar da göz önünde bulundurulacağı için toplumdilbilimsel bir bakış açısı da kaçınılmaz olacaktır. Çalışmanın kuramsal ve yöntemsel çerçevesini Genel Dilbilimin kurucusu F. de Saussure temel olmak üzere (Jakobson, Benveniste), Söylem Dilbilimi Kuramında kullanılan *sözce ve söylem çözümlemesi* yöntemi oluşturacaktır. Araştırmanın temel amacı romandan seçilen sözcelerde bir dilsel olgu olarak odaklamanın nasıl gerçekleştiğini ve çokdisiplinli pragmatik bir yaklaşımla açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler: Dilbilim, gösterge, odaklama, pragmatik, söylem, sözce.

1 Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İstanbul, E-posta: selimy26@gmail.com. ORCID: 0000-0002-9028-4080.

2 Öğr., Pakize Narin Anadolu Lisesi, Tekirdağ, E-posta: hsaglam80@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-5053-839X.

Giriş

Bu çalışmada, yazınsal tür olarak romanda “odaklama” olgusunun dilsel, söylemsel ve göstergesel incelemesi söz konusu olduğundan, Yapısalci yazın eleştirisi ve Yapısal Dilbilim araştırma alanları hakkında kısa tanıtıcı bilgi vermekte yarar vardır. Yapısalci yazın eleştirisinin temelinde Yapısal Dilbilim ve onun çeşitli dil kullanımlarını inceleme yöntemleri bulunmaktadır. Yapısalci Dilbilim 20. yüzyılın başlarında dil incelemelerine ilk kez gösterge terimini ve kavramını getiren İsviçre asıllı dilbilimci Ferdinand de Saussure’ün çalışmalarıyla başlamıştır.

“1957’de Noam Chomsky’nin *Syntactic Structures* adlı kitabının yayınlanması, Dilbilim araştırmalarında bir devrim yaratmış ve Yapısalci Dilbilim çalışmalarına yepyeni bir boyut kazandırmıştır. Bu yeni yaklaşımın sonucu Dilbilim, Felsefe, Davranışbilim, Toplumbilim ve Mantık gibi diğer bilim dallarının ilgi odağı olmuştur. Bu kitabın yayınlanmasından önce, insanın ruhsal durumu ve davranışları ile ilgili araştırmalardan elde edilen sonuçlar ve ipuçlarından yola çıkılarak insanın dil kullanımı hakkında araştırmalar yapılır, dille ilgili yargı ve sonuçlara ulaşılmaya çalışılırdı. Chomsky’nin kitabının yayınlanmasından sonra ise bu süreç tam tersine döndü. Bu kez de insanın çeşitli ortamlardaki farklı dil kullanımlarından elde edilen sonuçlar ve ipuçlarından yola çıkılarak insan davranışı ve ruhsal durumu ile ilgili yargı ve değerlendirmelere ulaşılmaya başlandı.” (Smith ve Wilson’dan aktaran Erden, 1998: 11).

Bu bağlamda Saussure ve Chomsky’nin dilbilim çalışmalarında önemli kavramlar olan Sözce, Söylem Dilbilimi, Bütüncü, Göstergibilim gibi kavramlar arasındaki ilişkiyi gözden geçirmek faydalı olacaktır. Bütüncü temelli bu çalışmada, Fransız Dilbilimi³ çerçevesinde edebi bir eserde “odaklama” (ing/fr. focalisation) olgusu içeren sözceler çeşitli dilsel göstergeler bağlamında kapsamlıca incelenecektir. Çalışma bütüncemiz 19. yüzyıl Fransız Edebiyatına mensup klasik yazarlardan Emile Zola’nın “La Confession de Claude” başlıklı romanının Yılmaz (2011) tarafından yapılan Türkçe çevirisidir: “Claude’un İtirafı”.⁴ Bu çalışma “Dilbilim – Edebiyat – Sosyoloji” penceresinden analitik bir yaklaşımın sergilendiği disiplinlerarası bir durum çalışması olarak değerlendirilebilir. Bilindiği gibi, bu çok yönlü ya da çok boyutlu yaklaşım günümüz çağdaş dilbilim ve göstergibilim alanlarının temelini ve özünü oluşturmaktadır.

1. Söylem Değişbilimi Alanı

Söylem Değişbilimi (Discourse stylistics), Dilbilimden bağımsız olmayan, hatta çok yakın ilişkide olan bir alandır, öyle ki kimi dilbilimciler “dil, söz ve söylem” kavramlarını temel alarak Dilbilimin çatısı altında bir alt alanı ya da bir kolu olarak değerlendirirler. Alt alan ya da bir kolu olması bir yana, Söylem Değişbilim alanının Dilbilimden bağımsız olamayacağı yadsınamaz bir gerçektir. Tıpkı *Değişbilimini* kapsayıcı bir diğer alan olan *Sözbilim* (Rhetorics) gibi, “söz, söylem, söylev, deyiş” gibi içinde barındırdıkları dilsel olgular bu görüşü kanıtlayıcı nitelikte olan başlıca dilbilimsel kavramlardır. Bu alanların araç olarak kullandıkları ortak ham maddesi, inceleme olguları “dil, söz/ce, söylem” olduğuna göre, birbiriyle bağlantılı olarak *disiplinlerarası ilişkide* bulunmaları kaçınılmazdır. Bu bağlamda, Söylem Değişbilimini anlayabilmek için öncelikle “söylem” kavramını ve bu dilsel yapının incelenmesine

³ Bu çalışmada, Fransız Dilbiliminden yararlanıldığından, alan ve konuyla ilgili önemli bulunan bazı özel terim ve kavramların Fransızca karşılıkları makale sonunda bir tabloda verilmiştir.

⁴ Romanın Türkçe çevirisinin seçilmesi, makalenin birinci yazarının (Yılmaz, 2011) bu eserin çevirmeni olmasından kaynaklanmaktadır. Çevirmen olarak bir edebî metne hâkim olmak kuşkusuz dilbilimsel çözümlenmeye çeviri eleştirisi bağlamında kolaylık sağlayacaktır.

ilişkin yöntem olan “söylem çözümlemesi” olgusunun tanımlarını vermekte yarar vardır. Söylem o denli önemli bir kavramdır ki, alan, kuram ve yöntem oluşturacak niteliktedir: Söylem Dilbilimi, Söylem Deyişbilimi ve Söylem Çözümlemesi gibi. Vardar (2002: 179-180) “Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü”ne baktığımızda, *söylem ve söylem çözümlemesi* kavramlarının şu tanımları karşımıza çıkmaktadır:

Söylem (Alm. *Diskurs, Rede*, Fr. *discours*, İng. *discourse, speech*). 1. Söz; dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi, konuşan bireyin kullanımı. 2. Sözce; bir ya da birçok tümceden oluşan, başı ve sonu olan bildiri. 3. Tümce sınırlarını aşan, tümcelerin birbirine bağlanması açısından ele alınan sözce. Z. S. Harris'in tümceleri de öbür birimler gibi dağılımsal açıdan incelemeye başlamasıyla dilbilimin önünde yeni bir alan (söylem çözümlemesi) açılmıştır. Böylece tümcelerin birbirlerine eklenme kuralları araştırılmış, dağılımsal ölçütler dışında dönüşümsel ölçütler de incelemelere yön vermiştir.

Söylem çözümlemesi (Alm. *Diskursanalyse*, Fr. *analyse de discours*, İng. *discourse analysis*). Tümce sınırlarını aşarak daha üst düzeyde yer alan söz ürünlerine yönelen çözümleme. Özellikle dile karşıt olarak ele alınan söz incelemelerinden kaynaklanan söylem çözümlemesine ilişkin çalışmalar günümüzde büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Kimi araştırmacılar gösterilenleri (içeriği) incelerken, kimileri geniş bağlamlar içinde göstergeleri ele almaktadır. Özellikle konuşan bireyle ürettiği tümceler ya da sözceyle yöneldiği topluluk üstünde durulmakta, bir ürün olarak sözceyle bir üretim ya da edim biçiminde algılanan sözceleme birbirinden ayrılmaktadır. Araştırmalarda dağılımsal dilbilimle üretici-dönüşümsel dilbilgisinin yanı sıra, anlambilim ve göstergebilimden de büyük ölçüde yararlanılmaktadır.

İncelemenin kapsamı bağlamında Chomsky'nin “derin yapı – yüzey yapı” kavramlarına da değinmek gerekir. Bu kavramları Kıran ve Kıran (2018: 232-233) şöyle ifade eder: “Üretici-dönüşümsel dilbilgisinde, sözdizimsel bileşende elde edilen, evrensel nitelikli olduğu varsayılan, biçimsel, soyut cümle yapısına “derin yapı” ya da “anlam yapısı” denilir; “yüzey yapı” ise derin yapıya uygulanan dönüşümler sonucu gerçekleştirilen, iletişime elverişli duruma gelen somut tümce biçimidir. (...) Derin yapı, dönüşüm işlemlerinden önceki gerçekleşmemiş, henüz sese, sözcüğe dökülmemiş olduğu için soyut bir yapıdır. Derin yapı katmanındaki anlam öğeleri, dönüşüm işlemleri sonunda belli bir ses, biçimbilim, sözdizimi kurallarının işlenmesiyle somutlaşarak gerçeklik kazanır, başka bir deyişle, yüzey yapıya kavuşurlar.”

Bahtin (2016: 90) *sözce – söylem ilişkisini* ortaya koyarken “gönderimsel anlam görevleri” üzerinde durur: “Her sözce, söylem iletişimi zincirinde bir halkadır. Konuşucunun gönderimsel anlam sahalarından birindeki etkin konumudur. Bu yüzden her sözce öncelikle belirli bir gönderimsel anlam içeriğiyle tanımlanır. Dilsel araçların ve söylem türünün seçimi öncelikle söylem öznesinin (ya da yazarın) gönderimsel anlam görevleri (tasarımı) tarafından belirlenir. Sözcenin kompozisyonel ve üslupsal özelliklerini belirleyen ilk veçhesi budur.”

“Söylem deyişbilimi (Discourse stylistics) söylem incelemesinin yöntemleriyle yazınsal yapıtları incelemiştir. Dili kullanan bir yazarın yaşadığı devir, yaşı, ülkesi ve kültürünün yanında, yaşamının çeşitli devrelerinde kullandığı dilin çok büyük etkileri olur. Söylemsel Deyişbilim bu sorunu çözmek için M.A.K. (Michael Alexander Kirkwood) Halliday'in önce çocukta 6-7 tane olan dil işlevlerinin, yetişkinlikte üçe indiğini öngören kuramını kullanmışlardır. Halliday'in kuramı dilin düşünsel işlevini (ideational function) güçlendiren geçişsellik işlevi (transitivity function) ve kişilerarası işlev (interpersonal function), metinde kullanılan metinsel işlevi (textual function) örneklerle açıklar. Bu

duruma göre her kişi dili kendine göre kullanır, çünkü kendi dünya görüşü vardır. Yazınsal yapıtları yazan yazarlar da yazdıklarını kendi dünyaları içinde, kendi dünya görüşünü ya kendileri, ya da yazılarındaki karakterleri kullanarak yansıtmaktadırlar." Özünlünün de belirttiği gibi (2016: 91) her yazınsal metinde yazarın dili kullanma biçimi kendi dünya görüşünü diğer bir deyişle metnin derin yapısının bir göstergesi olabilir. Bu çerçevede çalışma bütüncesi olarak seçilen edebi romanda, yazarın metinde işlevselleştirdiği dünya görüşünün ve söyleminin hangi yollarla sözcelede ortaya çıktığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

2. Sözce, Sözceleme ve Söylem

Çalışmada incelenen örnekler "sözce" yapısı olarak ele alındığından önemli bulduğumuz "sözce" ve sözceleme" kavramlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi verelim. Zira sözce'yi tümce ya da cümle denilen yapıdan ayıran en belirgin fark, belli bir *göndericisi* (dil kullanıcısı) ve *alıcısı* (burada okur, ya da genelde muhatap) olan, somut bir *zaman ve uzamda* bir *ileti aktarımının* gerçekleşmesi, dolayısıyla bir bağlama oturmasıdır. Demek ki, sözce "gönderici/alıcı" ve "zaman/uzam" dikotomileriyle (ikili terim) birlikte bir ileti (mesaj) üzerine kuruludur. Oysa tümcelerde böyle bir zorunluk yoktur ve daha ziyade dilbilgisi amaçlı kullanılan dilsel yapılar olarak değerlendirilir. Başka bir deyişle, tümce dilbilgisi kurallarına bağlı yapısal, sözce ise iletişime bağlı bağlamsal bir dil olgusudur. "sözce ve sözceleme" kavramlarının kökeninde bulunan "söz" (fr. parole) kavramı, dilin doğal yapısı, bireysel kullanım ve edimi olduğunun en temel göstergesidir (bkz. Saussure).

"Söylem" kavramı ise "söyleme(k)" eyleminden türeyen isim olup bu eylemden ortaya çıkan dilsel ürünün adıdır. Diğer yandan, günümüzde bazı dilbilimciler "sözceleme" kavramının sonundaki /-e/ ünlüsünü düşürerek "sözcelem" şeklinde kullanmaktadırlar, tıpkı "söyleme" eyleminden "söylem" ad kavramının elde edilmesi gibi (sözcelem-e / söylem-e). Ayrıca, sözce ile söylem birbirinden farklıdır; "sözce" bağlamsal bir *dil edimi* olarak *bireysel söze* (fr. parole) karşılık gelir, oysa "söylem" daha çok *dilsel edinç* olarak *dil yetisine* (fr. langage) karşılık gelir. Bu kavramlar birbirinin yerine kullanılamaz, zira *söylem* daha üst boyutlu ve geniş kapsamlı bir dil kavramı olarak *sözce* gibi diğer tüm dilsel ürünlerin çatısıdır. Şimdi "Sözce/leme" ve "söylem" ile ilgili bu değerlendirmeleri şekillerle yansıtmaya çalışalım:

Şekil 1. Söz-ce-lem-e kavramının bileşenleri

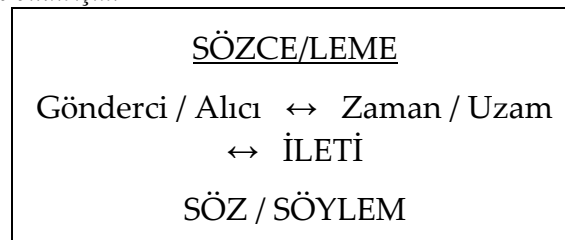
Şekil 2. Sözden, sözce ve sözceleme kavramları

Şekil 3. Söyle-me(k) kavramının bileşenleri

Şekil 4. Sözcelleme eylemi ve bildirişim

Vardar (2002: 181) sözce ve sözceleme kavramlarını şöyle açıklar: “sözce (Alm. Äusserung, Fr. énoncé, Ing. utterance). Bir konuşucunun ürettiği, iki susku arasında yer alan söz zinciri parçası; sözceleme edimiyle ortaya çıkan söylem. Tümce, sözün çözümlenmesiyle elde edilen bir birimdir, sözceyse bu türlü bir işlemde önce belirlenen bir bütündür. Üretici dilbilgisi sözceyi, bir edim olgusu biçiminde yorumlayarak eding olgusu saydığı tümceye karşıt bir kavram olarak ele alır; kimi dilbilimcilerse sözceyi tümce ya da birbirini izleyen tümceler bütünü olarak görür.”

Sözceleme (Alm. Äusserung, Fr. enonciation, İng. enunciation). Sözce üretme edimi; bireyin sözceleri belli bir bağlam ve durum içinde gerçekleştirilmesi. Sözceleme kuramları dili bir edim olarak kavramaya çalışmakta, sözceyi salt göndergesel işlevi dışında, konuşucunun edimiyle özdeşleşmesi ve dinleyicide bir etki yaratması açısından ele almaktadır. Adıllar, yer ve zaman belirteçleri vb. ancak sözceleme çerçevesinde bir anlam kazanır (Benveniste, 1966 / Jakobson, 1963).

3. Odaklama Nedir?

Bir dilbilim terimi olarak odaklama, çeşitli tez ve makalelerde bu çalışmadan farklı inceleme yöntemleri olarak ele alınmıştır.⁵ Kiminde “Merkezleme Kuramı” adıyla kiminde “Odaklama Kuramı” adıyla zikredilen yaklaşımlardan da yararlanarak hem dilsel iletişim aracı olan hem de edebi yaratı ürünü olan romanda yazarın (biçimsel ve/veya biçimsel düzlemde) oluşturduğu söylemi ortaya çıkarma yöntemi olarak özgün bir “odaklama” olgusu ve süreci geliştirmeye çalışacağız.

İletişimin başlıca olgularından sayılan *bildirişim çerçevesinde söylem temelli* bakıldığında, göndericinin (yazar) belirli bir iletiyi alıcıya (okur) *vurgulu ve etkili bir şekilde aktarmaya* yarayan dilsel olduğu kadar söylemsel özellikli olgu ve yapıyı “odaklama” olarak değerlendiriyoruz.

Fakat kendi araştırmamıza başlamadan önce, şimdiye kadar yapılan çalışmalarda “odak” ve “odaklama” kavramları ile ilgili yapılan dikkat çekici bazı açıklama ve tanımlamalara bakmakta fayda olacaktır. Vardar’ın (2002: 150) Dilbilimleri Terimleri Sözlüğünde odak şöyle tanımlanır: *Odak* (Alm. fokus, Fr. focus, İng. focus). Öne çıkarılan söylem ögesi. Örneğin, *Arkadaşım geldi yerine Gelen, arkadaşım* denildiğinde “arkadaşım” sözcüğü odak konumuna girer. Diğer bir deyişle, iki sözcüklü bu tümcede sözdizim konumu açısından sonra gelen (postposition) konumundaki sözcük üzerinde vurgu, pekiştirme yapılmıştır.

Uzun (2020), Merkezleme Kuramının bir alt kategorisi olarak gördüğü Odaklama Kuramını tümceler arası metin göndermelerini incelemek amacıyla önerilmiş bir kuramsal yaklaşım olduğunu ifade eder. Her iki kuramın da Grosz ve Sidner’in üç ögeli metin yapısı kuramındaki “dikkat odağı” (İng. attention focus) kavramını temel aldığı belirterek bu iki dilbilimcinin metnin yapısında üç temel bileşene işaret ettiğini söyler. Bu üç bileşen: dilsel yapı, niyet yapısı, dikkat yapısıdır. Dikkat yapısını, metnin akışı içinde metin üreticisi ve alıcısının dikkatlerini odakladıkları ve göndermeleri biriktirdikleri hareketli yapının bir diğer deyişle dikkat odağının izlenmesini sağlayan yapı olarak tanımlandığını belirtir. Tüm bunlardan hareketle Uzun (2020), odaklama hakkında şu sonuca varır: Odaklama kuramında odak,

5 Odaklama ve Merkezleme kuramı ile ilgili bazı çalışmalar için bkz. Türkkan, Bilge (2005). “Türkçe Bilimsel Metinlerde Belirginlik ve Gönderimsel Bağdaşıklık: Merkezleme Kuramı Çerçevesinde Bir Yaklaşım” (yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE).

- Yılmaz, Engin & Turanoviç, Mirsad (2006). “Türk Yazınında ‘Metinsel Odaklama’ Örnekleri: Bir Motif, Üç Eser”, II. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilim Kongresi, Sakarya: SAÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, 07-08 Eylül 2006, *Kongre Bildirileri*, cilt I, s. 189-208.

- Yücesoy, Gizem (2011). “İkinci Dil Öğreniminde Sesbilimsel Odak” (yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE).

metinde yer alan gönderimsel ifadelerin bir statüsü olarak görülmektedir. Odaklama bilişsel bir dizge olan dikkat durumuna dayanarak gönderimsel ifadelerin yorumlanması ve kullanımını açıklamak üzere biçimlendirilmiş bir işlemsel ölçüttür. Odaklama metnin ne hakkında olduğunun izinin sürülmesini sağlayan işlemsel bir ölçüttür. Metin üreticileri farkında olarak ya da olmayarak metin boyunca dikkatlerini metindeki belli metin varlıkları üzerine odaklamaktadırlar.

“İkinci Dil Öğreniminde Sesbilimsel Odak” başlıklı tezinde Yücesoy (2011), Paul, Ergenç, Vardar’ın odak tanımlarına yer verir ve odağın anlambilimsel, kullanımbilimsel, sözdizimsel, sesbilimsel olarak yapılmış tanımlarını sıralar. Bu tezde odak olarak cümlede vurgulu olan öğeye işaret edilmektedir. Bizim çalışmamız farklı bir yaklaşım geliştirmiş olsa da bu tezde bahsedilen bürünsel ve sözdizimsel odak yaklaşımlarından da yararlanmıştıdır. Biz çalışmamızda ise metin üreticisinin biçimsel olarak metnin göndergesini dil göstergeleriyle nasıl odakladığı bazı dil kullanımları aracılığı ile kategorize etmeye çalıştık. Metnin söylemini oluşturmaya katkısı olan göndergelerin odaklanması metinde *biçimsel - anlamsal ve biçimsel – üslupsal odaklamalar* olarak şu başlıklara ayırarak inceleyeceğiz. Biçimsel - anlamsal odaklama türünün altında sözdizimsel odaklama, öznellik ve öznelliklerarası odaklama kategorileri, biçimsel – üslupsal odaklama türünün altında ise, imgesel odaklama, sözcüksel odaklama, ünlemsel odaklama ve kısa sözce odaklaması kategorileri belirlenmiştir.

Bu çalışmada Fransız yazar Emile Zola’nın “*Claude’un İtirafı*” romanının Türkçe çevirisi üzerinde söylemin sözce ve göstergeleri aracılığıyla odaklanması üzerinde durulmuştur. Öncelikle roman eleştirel bir gözle okunarak sözceler incelenmiştir. Sonra sözceler, tespit edilen kategorilere göre sıralanarak kısaca açıklanmıştır. Konunun daha iyi anlaşılması için çalışmaya konu olan romanın olay örgüsünü özetlemekte fayda var.

Roman, başlangıçta 1865 yılında Emile Zola tarafından mektuplar şeklinde yazılmış ve Zola’nın ikinci eseridir. Kitabın önsözünde de belirtildiği üzere roman otobiyografik özellik taşımaktadır. Döneminin ahlak anlayışına uymadığı için Zola’ya bazı sorunlar yaşatmış bir romandır. Roman, başkahraman Claude’un ağzından arkadaşlarına yazılmış mektuplar şeklindedir. Claude, bir taşra kasabası olan Provence’den Paris’e gelmiş genç bir sanatçı adaydır. Paris’te bir çatı katı kiralar. Karanlık, küçük, eski bir odadır yaşadığı yer. Hayata, aşka dair hayalleri olan bu romantik genç, yaşadığı evin alt katında Laurence adında hasta yatan bir kızla karşılaşır. Önceleri yardımcı olduğu bu kızın ahlaksız işler yaptığını düşünür. Ancak kendisine sığınan bu kıza zamanla âşık olmaya başlar. Arkadaşlarına yazdığı mektuplarda itiraf ettiğine göre okul yıllarında hayal ettiği aşkın çok farklı, temiz, saf bir halde olduğunu ancak şimdi içinde bulunduğu durumu “sarhoşluğu kirli bardaktan içmek” olarak betimler. Romanın kişilerinden biri de aynı binada yaşayan Pâquerette adında yaşlı bir kadındır. Pâquerette, Claude’un ilişkilerinde yol gösteren bir rol üstleniyor. Bazı yerlerde yaşam tecrübelerini ona sunuyor, fakat Claude bu kadından pek haz etmiyor.

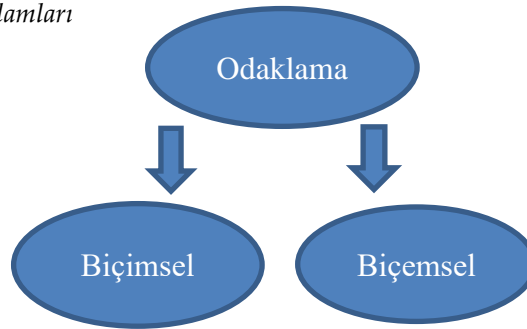
Melankolik kahraman Claude, aynı apartmanda Provence’den (taşradan) çocukluk yıllarından tanıdığı Jacques ile karşılaşır. Jacques, yakışıklı kibar biridir. Sevgilisi Marie ise on beş civarında bir yaştaadır. Zayıf masum bir yüzü vardır. Jacques onunla yeteri kadar ilgilenmemektedir. Claude, Laurence ile olan ilişkisini kafasında bir yere oturtmaya çalışmaktadır. Onun “namussuz” geçmişini görmezden gelebileceğini düşünürken Pâquerette, Laurence ile Jacques arasında bir şeyler olduğunu iddia ederek Claude’un aklını karıştırır. Onun da Marie ile ilgilenmesini ister. Laurence’in eve geç geldiği zamanlarda Claude öfkeden kudurur ve bir seferinde Laurence’i tartaklar. Laurence’un kendisini sevmediğini düşünür. Bu duygu onu mahvetmektedir.

Bu durumu Jacques ile konuşur, Jacques ile Laurence'in arasında bir şey olup olmadığını öğrenmeye çalışır. Jacques, Laurence'a bu kadar değer vermemesi gerektiğini, onunla sadece gönül eğlendirmenin yerinde olacağını söyler, gönlünü ferahlatmaya çalışır. Bir gece Marie hasta yatarken, Claude onun yanında refakat etmektedir. O gece pencereden Laurence ve Jacques'ı öpüşürken görür. Öfkelenip hiddetlenir. Bir yandan da Marie kucağında can çekişmektedir. Laurence ve Jacques'in yüzüne tüm öfkelerini haykırır. Laurence'nin yalvarmalarını affetmez. Marie kollarında can verir, bunu gören Jacques yıkılır. Yaşadığı hayal kırıklığı sonunda Claude, Provence'e arkadaşlarının yanına döner.

Claude'un İtirafları romanının ilk kısımlarında kahramanın yalnızlığı anlatılmaktadır. Bu bölümlerde yalnızlığa odaklama yapan sözceler görülür. Zaman zaman kahraman eski umutlu günlerinden bahsettiğinde odaklamanın da değiştiğini görmekteyiz. Yalnızlık duygusu farklı imgelerle betimlenmektedir. Yalnızlık; kış, ıssızlık, çiçeksizlik, sonsuz yükseklikte kara bir duvar, tükenen lamba gibi imgelerle anlatılıyor; aynı zamanda yalnızlık; hüznün, üzüntü, sefillik, yoksulluk, güçsüzlük ile ilişkilendiriliyor. Bu odaklamalar farklı söylemsel yöntemlerle yapılıyor.

Biz bu çalışmamızda edebî bir eserde söylemin hangi dilsel, yapısal ve edebi yöntemlerle yapıldığını yukarıda da ifade edildiği gibi iki ana başlıkta toplanmıştır: a) Biçim - anlam odaklamaları, b) Biçem - üslup odaklamaları. Bu kavramsal ulamları biçimsel - anlamsal odaklama ve biçimsel - üslupsal odaklama şeklinde adlandırmak da mümkündür.

Şekil 5. Odaklamanın temel ulamları

Birinci ulamda, *biçim - anlam ilişkisi* ön planda iken, ikinci ulamda ise *biçem - üslup ilişkisi* daha yazınsal bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette, bir sözcede her iki ana odaklama türü (biçimsel/biçimsel odaklama) kullanılabilir; bu durumda biri diğerinden *yazınsal oluşum* açısından daha önde olacağından sınıflandırma yapılırken, ilgili odaklamanın sözcedeki anlamsal etkisi, gösterge türlerinin kullanım sıklığı ve işlevi göz önünde bulundurulması gereken ölçütler olacaktır.

Sözcelerde bulunan çeşitli *dilsel göstergeler* ile *imgelerin değerlerini* aşağıdaki tabloda belirtmeye çalıştık. Şimdi tabloda listelediğimiz yapısal açıdan birbirinden ayrılan sözcelerin barındırdığı *gösterge ve imgeleri* belirlediğimiz uygun odaklama ulamları içinde inceleyebiliriz.

Tablo 1. Örnekçe listesi6

Sözceler	Dil Göstergelerinin Odaklanması (Biçimsel / Biçimsel)
(1) <i>Ben, dostlarım hüznüyle yaşarım: Benim için kış mevsimi baharsız aşksız geçer.</i> (s. 13)	<i>Biçimsel odaklama:</i> “ben dostlarım/benim için” (öznellik imgesi) <i>Biçimsel odaklama:</i> “Dostlarım” (dostluk imgesi), “kış mevsimi” (soğukluk imgesi), “baharsız aşksız” (deyim; eksiklik, hüznü, özlem imgesi).
(2) <i>Renkleri solmuş damasko parçaları yatağın üstünden sarkıyor ve perdeden yoksun pencere, sonsuzluğa dek dimdik, sert ve kapkara bir duvara açılıyor ki bu duvar sonsuza dek yüksek ve beton gibidir.</i> (s.13)	<i>Biçimsel odaklama:</i> “Renkleri solmuş damasko parçaları” (imge), “perdeden yoksun pencere” (yoksunluk imgesi), “sert ve kapkara” (olumsuzluk, karamsarlık imgesi) “sonsuza dek” (sonsuzluk imgesi).
(3) <i>Ve herşeyin yalnızlıkla yoksulluktan şikâyet ettiğini duyar gibi oluyorum.</i> (s. 13)	<i>Biçimsel/Biçimsel odaklama:</i> “yalnızlıkla yoksulluktan” (imgeli zarf tümleci), “şikâyet etmek” (deyimsel yüklem), “duyar gibi oluyorum” (deyimsel öznel yüklem öbeği).
(4) <i>Dinliyorum, ancak üzüntü duyabiliyorum.</i> (s. 14)	<i>Biçimsel odaklama:</i> “Dinliyorum” (öznellik yüklemi) <i>Biçimsel odaklama:</i> “üzüntü duymak” (deyimsel yüklem öbeği).
(5) <i>Bu şekilde, bana daha ıssız ve sefil görünüyor: rüzgâr daha serinletici olarak giriyor, gölge içeri daha kalın bir şekilde sızıyor; toz, tahta zeminin üzerinde yoğunlaşıyor, duvar halısı alçıyı belli edecek kadar yırtılıyor.</i> (s. 14)	<i>Biçimsel odaklama:</i> “bana” (öznellik yüklemi) <i>Biçimsel odaklama:</i> “daha ıssız ve sefil, daha serinletici, daha kalın” (imgesel pekiştirmeli zarf tümleci).
(6) <i>Pencere, güneşle nasıl da şenleniyordu, yoksulluk ve yalnızlık hayatı nasıl da ciddi ve çekilmez hale getiriyordu!</i> (s. 16)	<i>Biçimsel/Sözdizimsel odaklama:</i> “Pencere... şenleniyordu” (kişileştirme söz sanatı), “yoksulluk ve yalnızlık” (imgesel özne), “ciddi ve çekilmez hale getirmek” (deyimsel yüklem öbeği).
(7) <i>Biliyor musunuz, insan yalnızken, çiçeksiz, gözlerini dikeceği beyaz perdesiz bir ortamda ne kadar üşür.</i> (s. 16)	<i>Biçimsel odaklama:</i> “insan yalnızken, çiçeksiz” (imgesel zarf tümleci), “beyaz perdesiz” (imgesel tasvir).
(8) <i>Hayır, bu pencere güneşi benden esirgiyor, bu döşeme nemli, bu çatı katı sessiz sakin.</i> (s. 16)	<i>Biçimsel odaklama:</i> “Hayır...” (isyan, kabullenmeme, red imgesi), “sessiz sakin” (imgeli deyimsel isim yüklemi).

6 Romandan aldığımız sözcelerde geçen söyleme odaklama yapılan kısımlar koyu ve italik olarak vurgulanmıştır. Biçim, biçem ve sözdizim göstergeleri italik, olgunun önemine binaen “öznellik göstergeleri” (adillar ve ek şeklindeki biçimbirimler) ise koyu olarak belirtilmiştir.

<p>(9) Diğer gece, rüzgârların sesi hüzünlüydü, lambam tükeniyordu, ateşi sönmüştü; uykusuzluk aklımı karıştırmıştı, silik hayaletler gölgemde geziniyorlardı. (s. 17)</p>	<p><i>Biçimsel/Sözdizimsel odaklama:</i> “rüzgârların sesi hüzünlüydü” (kişileştirme söz sanatı), “aklımı karıştırmıştı” (deyimsel yüklem öbeği), silik hayaletler geziniyorlardı” (kişileştirme söz sanatı).</p>
<p>(10) Korktum kardeşlerim, kendimi güçsüz hissettim, gözyaşlarımı sizlere aktardım. (s. 17)</p>	<p><i>Biçimsel/Sözdizimsel odaklama:</i> “kardeşlerim ... kendimi” (öznellik iyelik ismi ve adlı), “korktum...,...hissettim,...aktardım” (öznellik yüklem öbekleri).</p>
<p>(11) Yoksulum, yalnız yaşamak zorundayım. (s. 18)</p>	<p><i>Biçimsel/Sözdizimsel odaklama:</i> “Yoksul-um” (öznellik yüklemi), “yalnız” (öznellik imgesi), “yaşamak zorunda-yım” (öznellik yüklem öbeği).</p>
<p>(12) Mutsuz olmak, kendimi sefil ve yalnız hissederek yanılmak! (s. 20)</p>	<p><i>Biçimsel/Biçimsel/Sözdizimsel odaklama:</i> “Mutsuz olmak” (mutusuzluk imgesi yüklem öbeği), “kendimi” (öznellik adlı), “sefil ve yalnız hissederek” (imgesel zarf tümleci), “yanılmak!” (ünlemsel odaklama yüklemi).</p>
<p>(13) Dün, evimde büyük bir ateş vardı. (s. 22)</p>	<p><i>Biçimsel/Biçimsel odaklama:</i> “ev-im-de” (öznellik imgesi), “büyük bir ateş” (aşk, ihtiras imgesi)</p>
<p>(14) Çatı katı, sıcak ve aydınlık olarak hoş görünüyordu. (s. 22)</p>	<p><i>Biçimsel/Sözdizimsel odaklama:</i> “sıcak ve aydınlık” (huzurlu uzam imgesi), “hoş görünmek” (deyimsel yüklem öbeği).</p>
<p>(15) Mutsuz kız, başını bir rüyanın okşayıcı kanadı altında eğiyordu; hafif ve düzenli bir soluk, dudaklarımın arasından sızıyor; bir ölünkü gibi bitkin ve kapalı göz kapaklarından, zaman zaman, zayıf bir titreme belirliyordu. (s. 25)</p>	<p><i>Biçimsel/Biçimsel odaklama:</i> “mutusuz kız” (mutusuzluk imgesi), “başını... eğmek” (deyimsel yüklem öbeği), “dudaklar-ım-ın arasından” (öznellik imgesi), “zayıf bir titreme” (zayıflık, güçsüzlük imgesi).</p>
<p>(16) Bakışlarımı soluk ve tuhaf bir güzellikte olan alnından alamıyordum. Kötülüğün bu ağır uykusunun bende nasıl büyüleyici bir etki yarattığını, yıpranmış yüz hatlarının dinlenmekten melek gibi yumuşak izler bıraktığını bilmiyordum. On altıncı yaşında ziyaret edilen bu kız uyuyordu ve böylece önümde bakire bir kız var, diyordum kendimce. (s. 25)</p>	<p><i>Biçimsel/Biçimsel odaklama:</i> “Bakışlar-ım-ı...alamıyordu-m” (öznellik imgesi, deyimsel yüklem öbeği), “soluk ve tuhaf bir güzellikte (sevgili, güzellik imgesi; niteleme kipleri), “kötülüğün bu ağır uykusu” (kötülük imgesi, kişileştirme söz sanatı), “bende” (öznellik imgesi), “büyüleyici bir etki yaratmak” (deyimsel ve niteleyici yüklem öbeği), “yıpranmış yüz hatlarının...” (yıpranmışlık, çirkinlik imgesi), “melek gibi yumuşak” (karşılaştırma söz sanatı), “izler bırakmak” (deyimsel yüklem öbeği), “bilmiyordu-m” (öznellik, olumsuzluk yüklemi, “bakire bir kız” (bakirelik imgesi), “diyordu-m kendimce” (öznellik yüklem öbeği: fiil + adlı).</p>

4. Biçim – Anlam Odaklamaları

Bu başlıkta “İkinci Dil Öğreniminde Sesbilimsel Odak” (Yücesoy, 2011) tezinde bahsedilen bürünsel ve sözdizimsel odaklama daha ziyade konuşma dilini ilgilendirdiğinden, biz burada romanda yani yazı dilinde “biçim – anlam ilişkili odaklama” üzerinde duracağız. Bu birinci kategoride, sözcük ve imgelerin cümlede hangi görevde kullanıldığını da belirtmekte fayda olduğunu düşündük. Aşağıdaki tabloda verilen sözcelerin ilk on iki örneğinde kahramanın (Claude) *yalnızlığına ve mutsuzluğuna odaklama* yapılmaktadır. Claude’un *yalnızlığı* bir takım imge ve sözcüklerle *biçim – anlam ilişkisi* bağlamında, Türkçenin sözdizim yapısı ve vurgu/lama sistemi ile odağa alınmıştır. Romanın ilerleyen safhalarında zamanla kahramanın yalnızlığı bitiyor. Bu sefer de birlikteliğin verdiği *mutluluğa odaklama* yapılan sözceler görülmektedir. Bu mutluluk çeşitli imgelerle de anlatılmıştır. Bu söylem unsurları sözcelerde farklı değerler içeren imgelerle odaklanmıştır. Odaklama amaçlı bu imgeler de aynı zamanda farklı dilsel göstergelerin (isim, sıfat, zarf, yüklem, vs) kullanılması suretiyle gerçekleşmiştir.

4.1. Sözdizimsel Odaklamalar

Sözdizimsel odaklamada sözcenin neredeyse tamamı odaklanmıştır. Birden fazla gösterge söz konusu olduğundan odaklama anlamca sözcenin tamamına egemendir. Aşağıda sıralanan örneklerde görüldüğü üzere, Türkçenin vurgu sistemiyle ilgili olarak cümlede genellikle *yüklemsel yapıda* veya *yüklemden önceki ögede* odaklanıldığı görülmektedir. Odaklamanın yüklem bölgesinde (fr. zone prédicative) yer alması, doğal olarak sözcenin sözdizimsel yapısına şekil vermekle beraber, biçim – anlam ilişkisi bakımından da etki etmektedir. Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, odağa alınan söylem unsurunun genellikle eylemin kendisiyle birlikte, *onun öznesi - nesnesi* ve *ona nitelik katan zarf tümleci* görevinde bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu yönüyle, konuşan öznenin (Claude) ağırlıklı olarak karmaşık duygu yoğunluğunun yansıtıldığı bu odaklama türü sözdizimsel olarak isim ya da fiil çatılı yüklem öbeğinden ya da mastar yapıları fillerden oluşabilmektedir. Sözdizimsel uzunluğu kullanılan yüklem yapısı ve öbeğine bağlı olduğu anlaşılan sözcelerden birincisi 5 yüklem oluşturduğundan meydana gelen 5 farklı odaklama ve 16 sözcükle en uzun olanıdır. İkinci sözcük, 3 yüklem oluşturduğundan odaklama ve 14 sözcükten oluşmuştur: birinci odaklama fiil çatılı yüklem (esirgiyor) iken, ikinci ve üçüncü odaklama ise isim çatılı yüklemelerdir (nemli / sessiz sakin). Üçüncü sözcük, 3 fiil yapıları yüklemsel yapıdan oluşan odaklama ve 8 sözcükten oluşmaktadır. Dördüncü sözcük, 2 mastar yapıları yüklemden oluşan odaklama ve 8 sözcükten oluşmaktadır: Buradaki öznel değeri olan eylemlerin (mutsuz olmak / yalnız hissetmek / yanılmak) mastar halindeki kullanımı, “kendimi” adıyla öznellik üzerinden eylemleri genelleştirerek toplumsal ileti kurma çabasını gösterir. Son sözcük ise, uzamsal nesneye (çatı katı) nitelik verme eylemlerinin odaklanmasıyla birlikte (sıcak ve aydınlık olarak / hoş görünmek) , yine 8 sözcükten oluşmaktadır. Söz konusu sözcük örnekleri aşağıda sıralanmıştır:

- (1) Diğer gece, rüzgârların sesi hüznüydü, lambam tükeniyordu, ateşi sönmüştü; uykusuzluk aklımı karıştırmıştı, silik hayaletler gölgemde geziniyorlardı. (s. 17)
- (2) Hayır, bu pencere güneşi benden esirgiyor, bu döşeme nemli, bu çatı katı sessiz sakin. (s. 16)
- (3) Korktum kardeşlerim, kendimi güçsüz hissettim, gözyaşlarımı sizlere aktardım. (s. 17)
- (4) Mutsuz olmak, kendimi sefil ve yalnız hissederek yanılmak! (s. 20)
- (5) Çatı katı, sıcak ve aydınlık olarak hoş görünüyordu. (s. 22)

4.2. Öznellik ve Öznelliklerarasılık Odaklamaları

Romanda bir söylem türü olarak “öznellik”, kahramanın yalnızlığına ve bireysel duygularına, dolayısıyla romanın derin yapısının açıklanmasına katkıda bulunacaktır. Öznellik konusuyla ilgili bizim de incelediğimiz bütüncü olan “Claude’un İtirafı” romanı üzerine Yılmaz ve Çalışır Birkaya’nın (2018) yapmış oldukları “Klasik bir edebi romanda öznellik barındıran sözcelerin toplumbilimsel yorumu” başlıklı makaleden yararlanılmıştır. Bu makalede “öznellik” belirli bir bağlamda *gönderici ve alıcı* olarak en az iki dilsel kullanıcının sözlü ya da yazılı iletişimde olduğu bir *sözceleme durumunda*, göndericinin kendi görüş, duyusu ve iletisini *sözce üretimi* yoluyla gerçekleştirmesidir. Bu tanımdan sonra, öznel söylem kategorileri sıralanmıştır. (Yılmaz ve Çalışır Birkaya, 2018: 271-274).

Çalışmamızda öznel bir odaklama unsuru olarak veren sözceler benzer bir şekilde gösterilip söyleme nasıl hizmet ettiği konusunda yorumda bulunulacaktır. Biz bu tür sözcelere “odaklayıcı sözceler” isimlendirmesini öneriyoruz. Sıklıkla kullanılan “siz, biz” 1 ve 2. çoğul şahıs adları ve yüklem biçiminde kullanılan 1 ve 2. çoğul şahıs ekleri “-sInIz, -Ik, -Iz”, iyelik eki olarak kullanılan “-(I)mIz” biçimbirimleri öznelliklerarası bir odaklama yapmaktadır.

4.2.1. Öznellik Odaklaması

Bunların yanında öznellik odaklaması yapan “ben, kendim” adları ve “-Im” 1. tekil şahıs eylem çekim eki, -(I)m 1. tekil şahıs iyelik ekleri de öznelliklerarası kategorisine dâhil edilmiştir. Aşağıdaki iki örnekte, öznellik odaklaması yapan *biçimbirim ve adılar* konuşan öznenin (Claude) duygu durumunu ve ruh halini yansıtan göstergelerdir. Örnekleri daha yakından incelediğimizde, birinci sözcede konuşan öznenin kendine odaklama yaptığı ve söylemi üzerine alması işlevini gören “kendimi” adlı iki kez, “-(I)m” 1. tekil şahıs eki de iki kez olmak üzere tekrarlama usulüyle 4 öznel odaklama göstergesi/biçimbirimi yer almaktadır. İkinci sözcede ise, “-Im” 1. tekil iyelik eki ve konuşucunun kendine odaklama yaptığı ve söylemi üzerine almasına yarayan “ben” adlı ve takip eden “-Im” 1. tekil şahıs eki olmak üzere toplamda 3 öznel odaklama işlevi gören biçimbirimsel gösterge yer almaktadır.

(6) Uçuruma *kendimi* bırakmış oldum, sonsuza dek *kendimi* kaybettim. (s. 69)

(7) Kardeşlerim, *ben* Laurence’ı seviyorum. (s. 70)

(8) Bugün, anılar *benim için* sert ve acımasızdır. (s. 73)

Son örnekte, pekiştirme/odaklama sözcesinde kesinlik/vurgu olgusu “-Dir” biçimbirimi kullanımıyla gerçekleşmiştir. Bu biçimbirimin Türkçedeki işlevlerinden biri belki de en önemlisi vurgu ve/veya pekiştirmedir. Buradan biz konuşan öznenin öznel nitelik taşıyan sözcisini kendi üzerine aldığı (fr. prise en charge) ve söylemsel sorumluluğu (fr. responsabilité discursive) üstlendiğini anlıyoruz.

4.2.2. Öznelliklerarası Odaklama

Metinde sadece birinci tekil kişiye değil, aynı zamanda birinci çoğul ve hatta ikinci çoğul kişilere de işaret eden kullanımlar birinci kişiyle olan ilişkiye gönderme yaptığı için öznellik başlığının yanı sıra *öznelliklerarasılık kavramından* da bahsetmekte yarar var. Aşağıda sıralanan örneklerde, bazı biçimbirim dikotomileri veya kombinasyonları (ikili bileşim) bu sözcelerde öznelliklerarasılık olgusunun varlığını göstermektedir. Romanda benzer biçimbirim ve göstergeler aracıyla kurulan sayısız örnek vardır. Bu dilsel kullanım, öznelliklerarasılığın da en az öznellik kadar önem teşkil ettiğini göstermektedir. Claude üzerinden yazar burada “ben ve diğerleri” olgusunu kullanarak kendisiyle birlikte çevresindeki insanların, arkadaş ve dostlarının da duygu ve düşüncelerini ortaya koymaktadır. Seçilen örneklerden yola çıkarak, öznelliklerarasılık olgusunun biçimbirim formülleri şunlardır:

“bizim + -sInIz” (kişi adlı + kişi eki) :

(9) Dostlar, hayatın *bizim için* bir rüya olduğu günleri hatırlıyor musunuz? (s. 14)

“-(I)mIz + (I)mIz + -k” (iyelik 1 + iyelik 2 + kişi eki) :

(10) Birbirimize düşlerimizi anlatıyorduk. (s. 14)

“benden + -sInIz + benim + -sInIz” (kişi adlı + kişi eki 1 + iyelik adlı + kişi eki 2) :

(11) Benden farklı yaşıyor ve düşünüyorsunuz, ama benim gibi seviyorsunuz. (s. 71)

“-ImIz + -ImIz” (iyelik eki 1 + iyelik eki 2) :

(12) Kıyıda, ince otların içinde, bacakları uzatmış, çıplak ayakları suya sokmuş yatarak, gençliğimiz ve arkadaşlığımızdan zevk alıyorduk. (s.73)

Pekiştirme = “benim + DIr” (iyelik adlı + kesinlik/bildirme eki) :

5. Biçemsel – Üslupsal Odaklamalar

Biçemsel-üslupsal odaklamalara gelince, imgesel odaklama, sözcüksel odaklama, kısa sözcelerde odaklama, ünlemsel odaklama şeklinde alt başlıkları altında incelenecektir. Ancak özellikle edebiyatta metnin tutarlılığı açısından bakıldığında, dilsel yapı ve kuruluşlar birbiriyle bağlantılı olduğundan, aynı sözcede biçimsel olduğu kadar biçemsel odaklama özelliğini taşıyan dilsel oluşum ve göstergeler yer alabilir. Başka bir deyişle, bir sözcük hem biçimsel hem de biçemsel odaklama olgusunu barındırabilir. Burada yalnız bir odaklama türü ya da ulamı *anlamsal ve yazımsal açıdan* olduğu kadar, kullanılan göstergelerin işlevleri açısından da daha etkili olacaktır.

5.1. İmgeli Odaklamalar

İmgeli veya sanatlı dil kullanımı edebi eserde sanatçının bir tercihi midir, yoksa içinde bulunduğu edebi geleneğin bir yöntemi midir? Bu sorgulama edebi eserin söylemini analiz etmede önemli bir noktayı aydınlatmaya yöneliktir. Roman türü göz önüne alındığında anlatılanların yaşamsal gerçeklikle en fazla ilişkilendirildiği tür diyebiliriz. Bu bağlamda, romanda yazarın imgeli bir dil kullanıyor olması da onun söylemi ile ilgili işaret ettiği bir şeyleri gösterebilir. Bu yüzden edebi metinde odaklama yöntemlerinden biri olarak da “odaklama imgesi” veya “odaklayıcı imge” kavramlarının geliştirilmesini öngördük.

Emile Zola'nın *Claude'un İtirafları* romanda kullanılan bazı söz sanatları ve imgeler için şöyle bir değerlendirme yapılabilir. Kahramanın Paris'e geldiği ilk günlerde yalnızlığı hissettiği zamanların anlatıldığı sözcelerde imgelerin söz sanatlarının yoğunlaştığını, dostlarıyla birlikte olduğu eski günlerinin hatıralarında (geçmişe dönüp nostalji yapıldığında) ise daha gerçekçi betimlemeler yapıldığını ve daha az imge ve söz sanatı kullanıldığını söyleyebiliriz.

5.1.1. Geçmiş Anıların Anlatımında İmgeli Odaklama

Geçmiş zaman anlatılarında *nispeten daha az* söz sanatı kullanıldığını gözlemlemekteyiz, fakat farklı işlevli iki tür imge kullanımı göze çarpmaktadır. Bunun en belirgin örneğini gözlemleyelim. Romanın bu paragrafında kahraman arkadaşları ile ilk tanıştıkları günleri hatırlatıyor. Bu ve bunun gibi geçmiş anıları anlatan paragraflarda özellikle daha az kelime oyunu ve söz sanatı kullanıldığını görüyoruz. Bunun yanı sıra, “on iki yaş, ekim akşamı, kolej, teneffüs avlusu, çınar ağacı, küçük çeşme” gibi imgeler geçmiş zamanı tasvir amaçlı *zaman betimlemeli imge* işlevi görürken, “cılız, çekingen, zayıf, dostluk” gibi imgeler ise kişiyi tasvir eden *kişi betimlemeli imge* olarak karşımıza çıkmaktadır.

(13) “O zaman on iki yaşındaydık. Bir ekim akşamı, kolejin teneffüs avlusunda, çınar ağacının altında, küçük çeşmenin yanında sizinle karşılaşıyordum. Siz cılız ve çekingendiniz. Bizi neyin birleştirdiğini bilmiyorum, belki de zayıf olmamızdır. Birkaç saat ayrı kalmak üzere, fakat her ayrılıkta, ellerimizi daha fazla dostlukla uzatarak, gece boyunca birlikte yürüdük.” (s. 71)

(14) Mutsuz kız, başını bir rüyanın okşayıcı kanadı altında eğiyordu; hafif ve düzenli bir soluk, dudaklarının arasından sızıyor; bir ölününki gibi bitkin ve kapalı göz kapaklarından, zaman zaman, zayıf bir titreme belirliyordu. (s.25)

(15) Bakışlarımı soluk ve tuhaf bir güzellikte olan alnından alamıyordum. *Kötülüğün bu ağır uykusunun bende nasıl büyüleyici bir etki yarattığını, yıpranmış yüz hatlarının dinlenmekten melek gibi yumuşak izler bıraktığını bilmiyordum. On altıncı yaşında ziyaret edilen bu kız uyuyordu ve böylece önümde bakire bir kız var, diyordum kendimce.* (s. 25)

5.1.2. Şimdiki Zaman Olaylarında İmgeli Odaklama

Şimdiki zamanda anlatılarında yoğun imge kullanımı söz konusu olduğunu aşağıdaki örneklerden anlaşılacaktır:

(16) ve suskunluk: bu sessizlikte *kalbimin hıçkırıklarını duyuyorum.* (s. 14)

Burada yazar kalbini (yani duyguların merkezi olarak düşünülen organı) kişileştirmiştir. Kalbi ağlayan bir insan ile ilişkilendirilmiştir.

(17) Büyük şehirlerin *çalar saatleri* tedirginler. (s. 16)

Bu sözcüde ise içinde yaşadığı ve her şeyi ile özneleştirdiği büyük şehir Paris’in çalar saatlerini kişileştirmiştir çünkü Paris bir kişi gibidir. Onun karşısındadır.

(18) Düşlerim bana buraya kadar, hep ışıkla kaplı, *namuslu çıplaklıklar* göstermişti. (s. 26)

Bu sözcüde metaforik olarak kullanılan “namus” ve “çıplaklık” imgeleri Claude’un düşlerinde dahi ne kadar karmaşık bir ruh halinde olduğunu göstermektedir.

(19) Sarhoşluğu *kirli bardaktan* içtim. (s. 27)

(20) Ve işte *gökyüzü beni cezalandırıyor*, şiddetli bir yara gibi, korkunç bir rüzgârın altında eziyor. (s. 69)

Kahraman yalnızlığını ve işlediği günahı imgeli bir dille anlatıyor.

(21) Bugün *anılar* benim için *sert ve acımasızlar.* (s. 73)

Bu sözcüde de anılar kişileştirilmiştir çünkü kahramanın yalnızlığında anılarla kurduğu ilişki önemli pay sahibidir.

(22) “*Yoksulluk, yalnızlık, benim konuklarım olsanız.* Koruyucu meleklerim, ilham perilerim, sert ve cesaretlendirici hayat arkadaşlarım olunuz. Beni güçlendiriniz. Bana hayatın bilimini veriniz, günlük ekmeğin ne kadar olduğunu söyleyiniz. Erkeksi okşamalarınız, sanki yara bere içinde o kadar acı ki, bana iyi ve doğru konusunda tecrübe kazandırsın. Bu kış gecelerinde, lambamı yakacağım ve buz gibi, sesiz masalıma kendini vermiş, bana acı gerçeği anlatır vaziyette, ikinizi de yanımda hissedeceğim. Gölgeden ve sessizlikten yorulduğumda, kalemi bırakıp sizi lanetlediğimde, sizin o acılı gülümsemeniz belki rüyalarımın kuşku duymama neden olacaktır. İşte o zaman, temiz ve hüznü barışınız sizi öylesine güzelleştirecek ki ben sizi sevgili yerine koyacağım. Aşklarımız sizin gibi sert ve derin olacaktır; onaltı yaş âşıkları, zengin öpücüklerimizin yakıcı şehvetini kıskanacaklardır.”(s. 18-19).

Bu sözcüde yoksulluk, yalnızlık kişileştirilmiş ve Claude'un hayat arkadaşları olarak nitelendirilmiştir.

5.2. Kalıp Sözcükler ve Deyimlerde İmgesel Odaklama

Kalıp sözcükler ve deyimler romanda anlatıcının dil tercihinin bir göstergesidir. *Metnin derin yapısı ve anlamının bir göstergesidir.* Bu romanda seçilen kalıp sözcükler ve deyimler kahraman ve diğer kişilerin ait oldukları sosyo-kültürel tabaka ve içinde buldukları ruh hâli hakkında bilgi verebilir. Kalıp sözcükler ve deyimlere birkaç örnek vermek gerekirse, aşağıdaki sözcükler en belirgin olanlarıdır. Bu örneklerde, "kapıya dayanmak, ayakta uyutmak, hadi canım, ayakları yere basmak, ekmeğini kazanmak, umut ve cesaret vermek" gibi çeşitli kalıp söz ve deyimler hem konuşma dilinin özelliklerini yansıtmakta hem de *imgesel odaklamaya* somut örnek teşkil etmektedir.

(23) *Kapıya dayandım* ve o an seni düşündüm. (s. 36) (Claude)

(24) Bizi *ayakta uyutan* ve büyüü altında altı ay kaldığımız hikâyelerle, birlikte büyük macera romanları okuyorduk. (s. 71) (Claude)

(25) - *Hadi canım*, dedi, dürüst ol: Beni istemiyorsun. (Laurence)

Sonra, yeniden *ayaklarımız yere basıyordu*. (s. 14) (Claude)

(26) (...) sanatçının bir önceki günün uykusuzluğunda, ertesi günün *ekmeğini kazandığını* sanıyordunuz. (s. 14) (Claude)

(27) Sana *umut ve cesaret vermek* için, dün orada olduğumuz gibi yarın olmayacağız artık. (s. 15) (Claude)

Bu sözcüklerde görüldüğü üzere Laurence'ın kullandığı kalıp söz, günlük konuşma dilinde kullanılan bir ifade olarak değerlendirilebilir. Sözlü dilin dinamik yapısını yansıtan bir sözcüktür. Claude'a ait olanlarsa konuşma dili olsa da kuruluş ve yapı itibarıyla sözcüksel açıdan nispeten daha düzenlidir. Bu da onların ait oldukları sosyal sınıfın ya da yaşam tarzları ve ahlak anlayışlarının bir göstergesidir diyebiliriz.

5.3. Sözcüksel Odaklamalar

Sözcük seçimi kahramanın düşüncelerini dolayısıyla romanın söyleminin oluşturulmasında önemli etkiye sahiptir. Aşağıdaki sözcükler kahramanın duygularını ifade ederken kullandığı "bir alçaklık ya da hayvansı bir hareket" sözü (sözcük öbeği) onun sözcüksel odaklama yaptığına işaret etmektedir.

(28) Gözyaşları, kalp yarısından ortaya çıktıkları zaman, neden oldukları yüz kırışıklıkları güzel ve asildir; ama vücudun açlığı onları renklendirdiğinde, her akşam, *bir alçaklık ya da hayvansı bir hareket* onları sildiğinde, ihtiyarlığın dertli halini vermeden, korkunç bir şekilde yüzde iz bırakıyor. (s. 32)

Bu sözcüde kullanılan "hayvansı" niteleme göstergesi Claude'un ahlak anlayışına işaret etmektedir. Claude, aşkı daha saf masum bir şey olarak görmektedir.

(29) Yüksелеcek bir gökyüzü bularak, *bu kutsal saatte* kalpler daha özgür bir şekilde atar. (s.29)

Bu sözcüde, saf masum duygularla iki bakire sevgilinin (evlilikle) birleşmesi toplum tarafından kabul görüldüğü "kutsal saat" sözcükleri ile ifade edilerek toplumun onayladığı ilişkiye odaklama yapılmıştır. Sözcüksel odaklama *niteleme/nitelendirme* olgusu üzerinde olmuştur.

(30) Bu çatı katı, doyunluğunu pazarlık eden açgözlü hovardalığın *iğrenç, bakımsız* bir konutuydu. (s. 25)

(31) Düşlerim, bana buraya kadar, sadece hep ışıkla kaplı *namuslu çıplaklıklar* göstermişti. (s. 26)

Yukarıdaki örneklerden ilkinde “çatı katı” için yakıştırılan “iğrenç, bakımsız” niteleme göstergeleri, ikincisinde ise “düşler” için yakıştırılan “namuslu çıplaklıklar” niteleme göstergesi bu sözcelerde *sözcüksel odaklamanın niteleme kipinde gerçekleştiğini* göstermektedir.

5.4. Kısa Sözcelerde Odaklamalar

Kısa sözcelerin bir odaklama kullanımı şeklinde ele alınması, bir başka deyişle odaklama düşüncesinin *kısa sözceler* vasıtasıyla aktarılması da *etkili bir dilsel yöntem* olarak değerlendirilebilir. Aşağıdaki kısa sözcü örneklerini gözlemlediğimizde, *kısa odaklamaların* keskin, anlaşılır hatta vurgulu olmasında, /-dir/, /-miş/, /-di/, /-ir/, /-yor/ gibi zaman/kip eklerinin işlevlerinin ve öznellik ekinin (/um/ kişi eki) yaşanılmış ya da yaşanılmakta olan bir gerçekliği ortaya koymasındandır. Ayrıca, “acı, gözyaşları, umut gibi anlamlı imgelerin, “zor, susamış, kapalı, küçük, koyu ve sönük, alçak, bakire” gibi niteleyici kipsel sözcüklerin (sıfat ağırlıklı) ve “çalışmak, susamak, büyütme, kurumak, umut etmek, yıkanmak, kirlenmek” gibi anlam derinliği olan eylemlerin ve “var” isim yüklemine de önemli ölçüde payı vardır.

(32) “Görev zor iştir.” derler. Şimdi git, mademki hayata susamış durumdasın. (s. 15)

(33) *Acı insanı büyütür* ve bir gün çok sevdiğinde, *gözyaşları kurur*. (s. 15)

(34) *Çalışıyorum, umut ediyorum*.

Mürekkebin *lekelediği* birkaç noktayı süzmek için günlerimi *küçük* masamın önünde *geçiriyorum*. (s. 20)

(35) Yani, *bu kızın adı Laurence*. (s. 31)

(36) *Kapalı* bir gökyüzü gibi, *koyu ve sönük bir yüzü var; sular alçaktı* ve bu *alçaklıkta yıkandı*.

Benim bakire çocuğum *öylesine kirlenmişti ki* (s. 75)

5.5. Ünlemsel Odaklamalar

Sözdizimsel açıdan ünlem kuruluşları, sözcüde konuşanın duygularını en kısa, en net ifade eden söylemsel yapılarıdır. Bu bakımdan edebi metinde söyleme hizmet eden dilsel unsurlardandır. Yazarın söylemine odaklama yapmada kullandığı ünlemleri *sözcüksel ünlemler* ve *sesletimsel ünlemler* olarak ikiye ayırabiliriz. Aşağıda sıralanan örnekler dikkatle okunduğunda, sözcükten başlayan *ünlemsel odaklamanın*, söylemin devamında (fr. *continuité discursive*) sözcüklerin tamamını anlamca ilgilendirdiği anlaşılacaktır. Önce sözcüksel ünlem odaklamalarından başlayalım:

5.5.1. Sözcüksel Ünlem Odaklaması

Önce sözcüksel ünlem odaklamalarına birkaç örnek verelim. Bunlar her ne kadar sözcük bazında yapılan odaklama gibi görünseler de, aslında yapısal açıdan sözdizim oluşumunda bir ünlem odaklamasının varlığından bahsedebiliriz. Diğer bir deyişle, bir sözcük üzerinde yoğunlaşan odaklama sözcükten tüm sözdizim yapısının ünlemsel değerine etki edebilmektedir, zira sözcüksel ünlem bağımsız bir olgu değildir, aksine anlamsal açıdan sözcükten tamamını etkiler ve bağlayıcıdır. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, sözcüksel ünlem odaklamaları genellikle sözdizimsel yapıları kısa sözcüklerde *insana özgü duygu durumlarını* yansıtır: “Sorgulama (37), serzeniş (38, 44), kızgınlık, öfke, aşağılama (39, 43), acı, hüznün (40), şaşkınlık (41), mutluluk (42)”. Bu sözcük temelli ünlemler, insanın ruh halini yansıtan ve *toplumsal gerçek* olarak insan ilişkilerinden kaynaklanan *sosyo-psikolojik olaylara* yönelik iletilere odaklama yapmaktadır.

(37) *Claude!* Bana en başında “işte mücadelenin tam ortasındasın” dediniz mi? (s. 15)

(38) *Yazık!* Ben büyük perdeleri, uzun şamdanları, makasın büyük bir güçle temas ettiği mermerleri severim. (s. 17)

(39) *Ne!* Bir varlıkta bu kadar balçık, bir kalpte bu kadar *pislik!* (s. 25)

(40) *Oh!* Kardeşlerim, *acı çekiyorum acı!* (s. 69)

(41) *Aman Allah'ım!* (s. 57)

(42) *Ah, ne mutlu...!* (s. 40)

(43) Bu kadar yalan *yeter!* (s. 53)

(44) *Seçmek!* Ah! (s. 36)

5.5.2. Sesletimli Ünlem Odaklaması

Simdi de sesletimli ünlemler, yani başka bir ifadeyle konuşma dilinde kullanılan tümce kuruluşlarının yazıya yansıtıldığı sözdizimsel yapılara geçelim. Bu dilsel kuruluşları yazılı metinde konuşma dilinin izleri ya da görünüşleri olarak değerlendirmek gerekir. Aşağıdaki sesletimli ünlem odaklamalarında ağırlıklı olarak “oh!, ah!, ne!” gibi ünlem değeri taşıyan çeşitli *seslenme parçacıklarının* ünlem odaklaması bakımından oldukça etkili olduğunu görüyoruz. Bu sesbirimleri *parçacık* (particule) olarak, diğer bir tabirle *fonem* (fr. phonème) olarak bilinmektedir. Bu yönüyle, Claude üzerinden topluma ders olarak iletilmek amacıyla insana özgü olumlu olumsuz çeşitli duyguları odaklama işlevini görür. Bu sebeptendir ki, sözcüksel ünlem ile sesletimli ünlem örneklerinin büyük bir kısmı odaklama işlevi bakımından ortak değeri olan sözcelerdir. Aşağıdaki örnekleri inceleyecek olursak, sözcelerin başındaki seslenme parçacıklarının (oh!, ah!, ne!) kullanımıyla, “acı, pişmanlık, delilik, şaşkınlık, özenme, mutluluk, sevinç” gibi insanî duygulara dikkat çeken *sesletimli ünlem odaklamalarının* gerçekleştiğini görürüz:

(45) *Oh!* Kardeşlerim, *acı çekiyorum acı!* (s. 69)

(46) *Oh!* Hayat ne kadar genç ve tutkulu olurdu! (s. 19)

(47) *Ah,* ne delilik! (s. 20)

(48) *Ne!* Bir varlıkta bu kadar balçık, bir kalpte bu kadar *pislik!* (s. 25)

(49) *Ah!* On beş yaşında olsaydım! (s. 31)

(50) *Ah,* ne mutlu! (s. 40)

(51) *Ah!* Seslerimizin çatı penceresi ne kadar da beyazdı! (s. 15)

Bu sözcelerde görüldüğü üzere kahramanın duyduğu acı, hüznün, yalnızlık, pişmanlık gibi duygular çeşitli ünlemlerle ifade edilmiş. Bu duygular aslında romanın alt sınıfsal temalarını oluşturmaktadır ve bunlara işaret eden ünlemsel yapıdaki sözceler belli duygu durumlarını anlatının odak noktasına alma hususunda, bir *yazımsal söylem yöntemi* oluşturmuştur. Odaklama olgusuna ilişkin bu tür *anlatı ve ifade yöntemi* Zola'nın bu romanında görülmüştür; başlıkta “durum çalışması” şeklinde parantez içindeki alt başlık da bu sebeple zikredilmiştir. Şüphesiz, genel bir bakışla dili *doğallık/doğalcılık* çerçevesinde kullanma açısından, kendine özgü bir *Zola söyleminden* bahsetmek mümkündür, ancak özellikle “odaklayıcı söylem” konusunda belirgin bir *Zola yazımından* bahsetmek ve bu anlamda genel değerlendirmeler yapabilmek için elbette diğer eserlerinin de aynı şekilde incelenmesi gerekecektir.

Sonuç

Bu çalışmada, yazınsal bir eserin çok katmanlı, yani derin yapılabilecek söyleminin çözümlenmesinde analitik bir yöntem olarak “odaklama”nın nasıl kullanılabileceğini Fransız klasik yazarlardan Emile Zola’nın “Claude’un İtirafı” romanı üzerinden yapısal dilbilim yöntemlerini de kullanarak göstermeye çalıştık. Bu çalışmada ulaştığımız bulguları özetle şu şekilde sıralayabiliriz:

- Çalışmada tespit edilen odaklama göstergeleri temelde iki ulama ayrılır: a) *Biçimsel – anlamsal odaklama* göstergeleri, b) *Biçimsel – üslupsal odaklama* göstergeleri. Bu ikinci odaklama ulamının geçtiği sözceler, bir takım söz sanatları ve kelime oyunlarını barındırmasıyla yazınsal söyleme daha yatkındır. Biçimsel odaklamada sözcenin yapı ve sözdizimi, vurgu sistemi, zamir, zarf gibi gramatikal özellikler kullanılırken, biçimsel odaklamada daha ziyade ince sözcük seçimi ve anlamsal nüansların bulunduğu kalıp sözler, deyimler, söz sanatları ve bir takım kelime oyunlarının odaklama için kullanıldığını görmekteyiz.

- Odaklama olgusunun alt ulamlarına gelince, *Biçimsel–anlamsal odaklamanın* alt ulamları, sözdizimsel odaklama, öznellik ve öznelliklerarası odaklama şeklinde tespit edilmiştir. *Biçimsel–üslupsal odaklamanın* alt ulamları, imgesel odaklama, kalıp söz ve deyimlerle odaklama, sözcüksel odaklama, kısa sözcelerde odaklama, ünlemsel odaklama şeklinde tespit edilmiştir. Fakat bu dilsel yapılar birbiriyle bağlantılı olduğundan, bir sözce biçimsel olduğu kadar biçimsel odaklama özelliğini taşıyabilmektedir. Ancak, şu bir gerçek ki burada birden fazla odaklama türünün olduğu sözcelerde biri özellikle anlamca daha baskın olacaktır. Bu durumda, sınıflandırma işleminde esas kriterin odaklama olgusunu öne çıkaran *anlam ve yazın yapısı* olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebeptendir ki, biçimsel odaklamalardan elde edilen ulamlar, biçimsel odaklamalardan (5 sınıf) sayıca daha fazladır.

- Bir edebi metinde yazar, bazı iletilerini açık verebileceği gibi bazılarını örtük olarak da verebilir. Açık iletiler *biçim – anlam* ilişkisinin yoğun olduğu “ben” merkezli (konuşan özne) sözdizimsel ve öznel odaklamaların olduğu sözcelerde yer alırken, örtük iletiler daha ziyade *biçim – üslup* ağırlıklı odaklamaların bulunduğu edebî sözcelerin satır aralarında çeşitli sözcüklerde gizli olduğu görülmüştür.

- Bu bakımdan, metindeki *açık ve örtük iletilerin* belirlenmesinde bazı dilbilimsel göstergeler vardır. Bunlar odaklama göstergeleri olup, genellikle *imge* değerindedirler. Bu göstergelerin *imgesel değerlerini ve işlevlerini* çeşitli sözce örnekleriyle sınıflandırmaya ve açıklamaya çalıştık. Özellikle örtük iletilerdeki odaklama göstergelerini belirleme, sınıflandırma ve yorumlamanın çok daha zor olduğunu fark ettik.

- Dilbilim terimi olan “odaklama” yazınsal metinde daha ziyade kişiler arasında geçen (roman kahramanı ve diğer kişiler) karşılıklı konuşmalarda bulunur. Diğer bir deyişle, odaklama *konuşma dili yapısında* imgelerin kullanılmasıyla (ileti bağlamında) okurun dikkatini bir noktaya çekmeye ve aktarılmak istenen iletinin (fr. le vouloir dire) etkisini üst seviyeye çıkarmaya yarayan bir *söylemsel formülasyon, dilsel ve anlatısal/anlatımsal oluşumdur*. Kaldı ki, romanda sözlü dil yapısı, yani *konuşma dili* önemli bir yer kaplar; bunu çeşitli konuşma, ünlem ve seslenme odaklı sözce örneklerini açıklayarak göstermiş olduk.

- Bazı dilbilimsel göstergelerle beraber imgeleri mercek altına alarak, yazarın (yazınsal) söyleminde neye odaklama yapmak niyetinde olduğu tespit edilebilir. Başka bir ifadeyle, yazınsal *iletelerde odaklama* ya da *iletisel odaklamalarda*, özellikle ortaya çıktıkları *bağlam ve sözceleme durumu* (fr. situation d’énonciation) dikkate alınarak sözce yapıları ve somut dilsel göstergelerin incelenmesiyle mümkün olabilir.

- Dolayısıyla, incelendiğimiz farklı yapıdaki *odaklayıcı sözcükler* ve içerdikleri *imgesel göstergeler* ışığında şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Edebî romanda, yazarın odaklama yapmasındaki başlıca niyet iletisini hedef kitleye etkili bir şekilde aktarmaktır. Bu açıdan bakıldığında, bu romanda da odaklamanın en temel amacı *etkili ileti gönderimi* sayesinde toplumlarda iz bırakmaktır. Dolayısıyla, *roman bir ses aracı ise, Edebiyat da bir seslenme eylemidir: İnsana, insanoğluna, toplumlara...*

- Romanın ölümsüz bir klasik yapıt olmasıyla birlikte, yazarının dünyaca ünlü olması ve günümüzde halen okunuyor olması, toplumsal, hatta evrensel ileti gönderimi ve dilsel üsluba dayalı bu çıkarımsal bakış açısını desteklemektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Emile Zola insanoğlunun hizmetine sunmuş olduğu birçok eserin yolunu açan bu ilk romanıyla insanlık adına dünyada bir çığır açmıştır. Evet, kendine özgü doğal bir *Zola söylemi varlığı ve gerçeğiyle* karşı karşıyayız...

Son olarak şunu söylemek isteriz: Disiplinlerarası Dilbilim alanı çerçevesinde edebiyat türü olarak roman çevirisinde odaklama kavramı ve olgusu üzerinde çalışmak suretiyle alan ve konuya bir katkı sunmaya çalıştık, kuşkusuz bu araştırma farklı bir çalışma bütüncesi, yaklaşım ve yöntemle geliştirilebilir.

Tablo 2. Kullanılan kavramların Türkçe – Fransızca listesi⁷

TÜRKÇE	FRANSIZCA
Alıcı / alan	Récepteur/destinataire
Anlamın etkisi	Effet de sens
Aktarılmak istenen ileti	Vouloir dire
Biçimbirim(cik)	Morphème
Biçimbirimsel gösterge	Signe morphématique
Dilsel bileşen	Composant linguistique
Bütünce / derlem	Corpus
Bütünce Dilbilimi	Linguistique de corpus
Derin Yapı	Structure profonde
Dilsel gösterge	Marque linguistique
Etkili anlam	Sens effectif, efficace
Gonderici/gönderen	Emetteur/destinateur
Gösterge	Marque, signe, indice
Göstergebilim	Sémiologie, sémiotique
Konuşan özne	Sujet parlant
Odaklama	Focalisation / focus
Odaklama göstergesi	Signe de focalisation
Odaklayıcı gösterge	Marque focalisante
Odaklayıcı sözce	Enoncé focalisant/focalisé

⁷ Makalede kullanılan ya da konuyu yakından ilgilendiren özel kavramların derlendiği bu kısa terimce (Türkçe – Fransızca) terim sorunsalının önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır, zira bunların bir yabancı dildeki karşılığının bilinmesinde yarar vardır. Bu terimlerin çoğu İngilizceyle benzerlik teşkil etmektedir.

Öznellik (göstergesi)	Subjectivité (marque de)
Öznelliklerarası (gösterge)	Intersubjectivité (marque de)
Particule	Parçacık, ek
Sesbirim(cık)	Phonème
Söylemsel parçacık	Particule discursive
Söylemsel sorumluluk	Responsabilité discursive
Sözceyi üstelenme	Prise en charge
Sesbirim(cık)	Phonème
Söylem dilbilimi	Linguistique du discours
Söylemin devamı	Continuité discursive
Söylemsel odaklama	Focalisation discursive
Sözdizimsel odaklama	Focaalisation syntaxique
Sözce/leme	Enoncé / énonciation
Sözceleme dilbilimi	Linguistique de l'énonciation
Söylem çözümlemesi	Analyse du discours
Yapısal dilbilimi	Linguistique fonctionaliste
Yapısalcılık	Fonctionalisme
Yüklem bölgesi	Zone prédicative
Yüzey yapı	Structure de surface

Kaynakça

- Bahtin, M. (2016). *Söylem Türleri ve Başka Yazılar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Benveniste, E. (1966). *Problèmes de Linguistique Générale 1-2*. Paris: Gallimard.
- Erden, A. (1998). *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Jakobson, R. (1963). *Essais de Linguistique Générale*. Çev. N. Ruwet, Paris: Éditions de Minuit.
- Kıran Z. & Eziler Kıran A. (2018). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Özünü, Ü. (2016). *Değişbilimde Yazımsal Değerlerin Bulunması*. XVI. Değişbilim Sempozyumu (6-7 Ekim 2016), Bildiriler Kitabı.
- Türkkan, B. (2005) "Türkçe Bilimsel Metinlerde Belirginlik Ve Gönderimsel Bağdaşıklık: Merkezleme Kuramı Çerçevesinde Bir Yaklaşım" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir.
- Uzun, G.L. (2020). *Metinbilim Açık Ders Notları*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dilbilim Bölümü, s.1-3 <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=2081> (04 Ocak 2020).
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

-
- Yılmaz E. & Turanoviç M. (2006). "Türk Yazınında 'Metinsel Odaklama' Örnekleri: Bir Motif, Üç Eser", II. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilim Kongresi, Sakarya SAÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, 07-08 Eylül 2006, *Kongre Bildirileri*, c. I, s. 189 - 208.
- Yılmaz S. & Çalışır Birkaya C. (2018). "Klasik Bir Edebi Romanda Öznellik Barındıran Sözcelerin Toplumdilbilimsel Yorumu". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 11, s. 59, <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2635>
- Yılmaz, S. & Uras Yılmaz A. (2009). *Principes Théoriques de la Linguistique Générale* (Dilbilimin kuramsal ilkeleri). Polycopié de cours. Paris: Centre de Reprographie de l'INALCO.
- Yücesoy, G. (2011). "İkinci Dil Öğreniminde Sesbilimsel Odak", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi SBE, Ankara.
- Zola, E. (2011). *Claude'un İtirafları*. Çev. S. Yılmaz. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Zola, E. (2000). *La Confession de Claude*. Bruxelles: Editions Ancre.